

Gordana M. Ristić
Filozofski fakultet, Novi Sad
goca33@yahoo.de

UDC 811.112.2:811.163.41]’37
originalni naučni rad

KONCEPTUALNA ANALIZA NEMAČKIH I SRPSKIH SOMATIZAMA U SEMANTIČKOM POLJU *STRAH*

SAŽETAK: Rad pripada oblasti kognitivne semantike, odnosno kognitivne frazeologije. U radu se metodom konceptualne analize analiziraju nemački i srpski somatizmi u semantičkom polju *strah*. Ciljevi istraživanja su semantička analiza somatizama iz domena *straha* u nemačkom i srpskom jeziku i postulisanje konceptualnih metafora koje doprinose konstituisanju koncepta *straha*. Metafora u kognitivnolingvističkom pristupu je osnovno sredstvo za razumevanja sveta oko nas. U ovom radu polazi se od osnovne Lakofove i Džonsonove ideje: u jeziku postoje metaforički izrazi koji se mogu svesti na neki uopšteni zajednički izvorni domen.

Gljučne reči: kognitivna lingvistika, konceptualna analiza, konceptualna metafora, somatizmi, frazeologizmi.

UVOD

Kognitivna lingvistika kao interdisciplinarna oblast istražuje ljudski um, interakciju mišljenja, jezika i kulture. Kognitivisti značenje poistovećuju sa konceptualizacijom – obrazovanjem pojmova na osnovu fizičkog, čulnog, emocionalnog i intelektualnog iskustva sveta u kome se nalazimo (Klikovac 2004: 7–10), a u središte analiziranja jezičkih pojava stavljaju metaforičke procese. Radovi Lakofa i Džonsona (Lakoff i Johnson 1980) osnova su za mnoge naučne studije iz kognitivne lingvistike. Najviše pažnje posvećuju se konceptualnoj analizi, naročito za proučavanje apstraktne leksike, i to pomoću konceptualne/pojmovne metafore i metonimije i tipičnih scenarija za konceptualizaciju apstraktnih pojmova.

Kognitivno i interkulturalno karakterišu i savremena frazeološka istraživanja (Földes 2003; Dobrovol’skij/ Piirainen 2002; Dobrovol’skij 1999; 1992; Baur/ Chlosta/ Piirainen 1999; Sabban 2003; Baranov/ Dobrovol’skij 1999; Korhonen/ Wotjak 2001). Većina frazeologizama nastaje baš na osnovu različitih oblika metafora te je stoga frazeologija pogodna za stvaranje konceptata u kojima se frazeologizmi konceptualno grupišu i pružaju mogućnost za istraživanje semantičkih taloga frazeološkog značenja. Frazeologizmi kao psiholingvističke jedinice deo su mentalnog leksikona, koga čini mreža raznovrsnih pojmovnih jedinica pridruženih jednom, a neretko i većem broju konceptualnih područja formiranih na osnovu čovekovog znanja o

svetu (Burger 2003: 17). Frazeologizam se kao osnovna jedinica frazeologije sastoji od najmanje dve sastavnice, a karakteriše ga čvrsta struktura, ustaljenost, odnosno reproduktivnost i idiomatičnost (Burger 2003).

U radu se analiziraju nemački i srpski frazeologizmi sa somatskom odrednicom u semantičkom polju *strah* metodom konceptualne analize a sa ciljem da se postulišu konceptualne metafore koje doprinose konstituisanju koncepta straha.

1.1. Korpus je ekcerpiran iz frazeoloških jednojezičnih rečnika nemačkog jezika: Duden: *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten* i Röhrich, L: *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*, zatim iz frazeoloških dvojezičnih rečnika Matešića: *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* i Mrazović, P./ Primorac, R: *Nemačko-srpskohrvatski frazeološki rečnik i onomasiološkog rečnika*, Schemann, H. *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*.

Korpus ne obuhvata sve frazeologizme koji se na bilo koji način mogu povezati sa strahom, nego samo somatizme.

1.2. Pod somatizmima se podrazumevaju frazeologizmi koji u svom sastavu sadrže komponentu kojom se imenuje neki deo tela (glava, oko, noga i sl.), organa ili telesne tečnosti i uglavnom označavaju čovekove psihičke i fizičke osobine (Mršević Radović 1987: 30). Njihov karakter je univerzalan, počivaju na tradicionalnoj simbolici delova tela, gestovima, mimici svakodnevnice, narodnog verovanja, tradicije i praznoverja i pripadaju jednom od najstarijih slojeva u frazeologiji, tako da su prilično zastupljeni u frazeološkim leksikonima, kako nemačkog tako i srpskog jezika.

2. O KONCEPTUALNOJ METAFORI

Kognitivisti pojmovne metafore i metonimije vide kao odlike načina razmišljanja koji se na jezičkom planu realizuju u vidu različitih leksičkih metafora i metonimija. Pojmovne metafore su „razumevanje jednog pojma ili pojmovnog domena uz pomoć drugog, odnosno preslikavanje s izvornog na ciljni domen” (Lakoff 1993: 206–207). Izvorni domen često je povezan sa fizičkim iskustvom, samim tim je i konkretniji, iskustveno bliži, dok je ciljni domen apstraktniji, pa su pojmovne metafore osnovno sredstvo za razumevanje apstraktnih iskustava (Klikovac 2004: 7–10). Prema Kevečešu (Kövecses 2002: 15–20), postoje uobičajeni izvorni i ciljni domeni metaforičkog preslikavanja. Uobičajeni izvorni domeni su: ljudsko telo, zdravlje i bolest, životinje, biljke itd.

Za razumevanje nekih apstraktnih pojmova postoji više metafora. Emocije se metaforično uglavnom konceptualizuju kao MATERIJIA, mogu se doživljavati ili izazivati kod drugih, razlikujemo i nizak i visok stepen emocija. Strah se konceptualizuje kao visok stepen. Sadržatelji emocija ili entiteta koji za čoveka imaju emotivnu vrednost su srce i duša, a mentalni entiteti (misli, sećanja i sl.) smešteni su u glavi, mozgu i pameti (Klikovac 2000: 191–203).

3. KONCEPTUALNA ANALIZA SEMANTIČKOG POLJA *STRAH*

Konceptualna analiza pogodna je za proučavanje leksema koje označavaju emocije, pa su koncepti metonimije i metafore od centralnog značaja za semantičku analizu somatizama (Barcelona 1997; Kövecses 2006).

Za konceptualnu analizu emocija u kognitivnoj semantici primenjuju se dva pristupa:¹

1. metaforički – analiza konceptualnih metafora kao mehanizma mišljenja pomoću kojih konkretizujemo i razumevamo emocije i druge apstraktne entitete i
2. prototipski – opis prototipskih situacija, otkrivanje kognitivnih scenarija u kojima nastaju emocije.

U ovom radu će biti primenjen samo metaforički pristup.

U okvirima frazeologije pod semantičkim poljem podrazumevaju se frazeologizmi koji u svojoj semantičkoj strukturi, na konceptualnom baznom nivou pokazuju dominantna zajednička obeležja. Semantičkim poljima bavile su se različite teorije. Sa stanovišta kognitivne lingvistike, teorija polja reči kao instrument sistematskog opisivanja leksike poprimila je zahvaljujući teoriji prototipa sasvim nov status. U svakom semantičkom polju nalaze se centralni i periferni elementi, odnosno prototipski i manje prototipski predstavnici jednog polja. Ako se jedan frazeologizam pojavljuje u više semantičkih polja, radi se o lošijem predstavniku dotičnog polja. Obim jednog semantičkog polja je relativan, zavisi od toga kako su povučene granice polja. Granice pojedinih semantičkih polja nisu ontološki date. Ovakva organizacija leksikona upoređuje se sa mrežom, pri čemu je svaki pojedinačni deo povezan sa daljim delovima, tj. umrežen.

Treba naglasiti da strah ovde ne označava odgovarajuću leksemu već konceptualnu invarijantu strah-polja, odnosno hiperonim je za sve strah-izraze, tako da se u semantičkom polju *strah* nalaze somatizmi koji izražavaju emocionalno stanje osobe koja strepi, odnosno koja je preplašena, zatim osobe obuzete, pa i paralisane jakim strahom, sve do panike i užasa, a formirani su oko komponenti: srce, glava, kosa, duša, grlo, jezik, zubi, koža, kosti, krv, kolena, noge, pete, tabani, potiljak, grudi i vrat. Najčešće je zastupljen somatizam *srce* u oba jezika.

Da bi se razumela konceptualizacija straha, polazi se od konceptualnih metafora svih predstavnika domena straha. To na jezičkom planu znači da se analiza somatizama u semantičkom polju straha zasniva na istraživanju svih somatizama čija je semantika u bližoj ili daljoj vezi sa strahom. Konceptualna analiza podstiče ispitivanje jedne lekseme detaljnom semantičkom analizom celog semantičkog polja kojem ona pripada.

¹ Neki autori kombinuju oba modela, pošto se oni međusobno ne isključuju (Dragičević 2004, Dobrovoljski 1995).

U radu su utvrđeni sledeći izvorni domena straha:²

1. STRAH JE HLADNOĆA
2. STRAH JE SLABOST
3. STRAH JE NEPRIJATELJ
4. STRAH JE VATRA
5. STRAH JE UPLAŠENA ŽIVOTINJA

3.1. Metafora STRAH JE HLADNOĆA

Metafora STRAH JE HLADNOĆA zajednički je izvorni domen za sve frazeologizme koji se nalaze u ovoj grupi, bez obzira na to da li pripadaju jezgri ili se nalaze na periferiji semantičkog polja. Izvorni domen HLADNOĆA naročito je važan za konceptualizaciju straha i čini relevantan sastavni deo dotičnog koncepta. Neki od frazeologizama mogu sinkretički označavati i strah i hladnoću (*jmdm klappern die Zähne, nekome cvokoću zubi*), pa se onda strah interpretira kao „smrzavanje duše” (Dobrovoljski 1995). Ljudska duša koja se boji oseća nešto slično kao i telo kada se smrzava, odnosno kad mu je hladno: telo reaguje na strah kao na hladnoću. Dobrovoljski je mišljenja da HLADNOĆA-metafora, iako veoma važna za konceptualizaciju straha, ipak (isto kao i metafora neprijateljskog bića) ne pokriva sve izvorne domene frazeologizama. Strah se obično opisuje kao hladna i negativna emocija. Čovek zaista može osetiti da mu je hladno dok se boji (npr. *zaledio se od straha, krv mu se zaledila u žilama od straha*).

Frazeologizmi ove grupe nastali su semantičkom transpozicijom bazne sintagme kojom se nominira fiziološko stanje čoveka kojem je hladno. Motivisani su fiziološkim osećanjem jeze i hladnoće, npr:

- (1) a) *jmdm läuft eine Gänsehaut über den Rücken*
b) *ježi se koža nekome*
- (2) a) *jmdm stehen die Haare zu Berge*
b) *diže se kosa [na glavi] nekome*

Emocionalno stanje eksplicira se drhtanjem, npr:

- (3) a) *jmdm klappern die Zähne [vor Angst]*
b) *nekome cvokoću zubi*
- (4) a) *jmdm schlottern/zittern die Knie [vor Angst], jmdm. werden die Knie weich*
b) *kolena joj drhte/ tresu se/ klecaju*

Emocionalno stanje eksplicira se preko ukočenosti pojedinih delova tela poput one koja nastupa usled velike hladnoće, npr:

- (5) a) *kalte Füße bekommen/kalte Füße haben*³

² Dobrovoljski (Dobrovoljski 1995) prilikom analize semantičkog polja straha razlikuje i tzv. defekaciju, odnosno osećaj neprijatnosti u analnom području.

³ Frazeologizam *kalte Füße haben* ima još jedno značenje u razgovornom jeziku: *biti bez novaca*.

b) *noge su se ohladile nekome*

(6) a) *jmdm erstartt/gefriert/gerinnt/stockt das Blut in den Adern*

b) *krv joj se ledi u žilama*

Emocionalno stanje eksplicira se znojenjem, npr:

(7) a) *jmdm steht der kalte Schweiß auf der Stirn*

b) *hladan znoj izbija joj po čelu*

(8) a) *Blut und Wasser schwitzen*

b) *krvavo se oznojiti*⁴

Konceptualna analiza pokazala je da su slike u oba jezika identične. Neznane razlike su se iskazale samo na leksičkom nivou kada su u pitanju neke od varijanti frazeologizama, npr. u srpskom jeziku zastupljena je samo leksema *koža*, za razliku od nemačkog u kome imamo i leksemu *guščja*. Leksička razlika ustanovljena je i kod somatizma *kosa*. U nemačkom jeziku se *diže kosa na/ ka 'brdu'*, dok se u srpskom *diže kosa na glavi* itd.

3.2. Metafora STRAH JE SLABOST

U ovoj grupi nalaze se somatizmi koji označavaju izostanak vitalnih telesnih funkcija: kucanje srca, disanje, telesna hiperreakcija, prekomerno znojenje i slabost u pravom smislu. Svaki čovek je posuda sa ograničenom površinom i ograničenim kretanjem (Lakoff 1998: 39). Neke konceptualne metafore zajedničke su svim emocijama, npr: EMOCIJA POSTOJI U ZATVORENOM PROSTORU (*Ona ključa od besa*). Telo je posuda za emocije, u njoj se nalaze organi koji opet imaju svoj sopstveni ritam, a emocije su napadači: napadaju organe, oštećuju ih, ometaju njihov rad.

U okviru ove metafore razlikujemo dve metafore:

1. STRAH JE SLABOST TELA I OŠTEĆUJE POSUDU SPOLJA

2. STRAH JE SLABOST TELA I OŠTEĆUJE POSUDU IZNUTRA

3.2.1. Metafora STRAH JE SLABOST TELA I OŠTEĆUJE POSUDU SPOLJA

U ovoj grupi nalaze se somatizmi nastali semantičkom transpozicijom bazne sintagme metaforičnim putem kojom se nominira fiziološko stanje čoveka kome se od straha javlja slabost i ukočenost tela, dakle ono što je vidljivo spolja. Mnoge EMOCIJE SU BOLEST (*Bila je bolesna od tuge*) pa i emocija strah, a ima i metafora kojima se konceptualizuje samo manji broj emocija (Kövecses 1998: 136–137):

Emocionalno stanje eksplicira se preko ukočenosti pojedinih delova tela, npr. jezika, tako da osoba u takvom stanju straha ne može da govori:

(9) a) *etwas lähmt jm die Zunge*

b) *jezik se nekome (od)uzeo od straha*⁵

⁴ U Matešićevom (Matešić 1982) rečniku navedeno je značenje *propljuvati krv*.

⁵ Frazeologizam ima nekoliko varijanti: jezik se nekome (od)uzeo/ potkratio/ prilepio/ slepio/ svezao/ zavezao.

(10) *die Zunge versagt jmdm ihren Dienst*

Ovaj somatizam je jedan od retkih koji nema ekvivalent u srpskom jeziku. Doživljalac ne može da guta, tako da mu zalogaj i reč zastaju grlu, npr:

(11) a) *etwas bleibt jmdm in der Kehle stecken/ der Bissen/ das Wort bleibt jmdm im Halse stecken*

b) *nekome zastaje nešto/ zalogaj/ reč u grlu*

Nadalje, osoba u stanju jako ispoljenog straha ima utisak da se guši, npr:

(12) a) *jmdm schnürt sich die Kehle zusammen*⁶ *etwas schnürt jmdm die Kehle zu*

b) *nekome se grlo steže*

Slabost i obamrlost u nogama tipična su stanje izuzetno jakog straha, tačnije, užasa. Osoba je paralisana, ne može da se pokrene od straha, npr:

(13) a) *jmdm werden die Knie weich*⁷

b) *nekome se noge odseku/ podseku/ skrate/ oduzmu/ zavežu*

(14) a) *kalte Füße bekommen*⁸

b) *noge su se ohladile nekome*

I u okviru ove grupe frazeologizama, kao i u prethodnoj, nema ispoljenih razlika kada su metafore u pitanju. Parcijalna ekvivalencija ustanovljena je jedino na leksičkom nivou. Frazeologizam (10) *die Zunge versagt jmdm ihren Dienst* nema svoj ekvivalent u srpskom, ali ima sliku (9) *etwas lähmt jmdm die Zunge/jezik se nekome (od)uzeo od straha*. U nemačkom jeziku se pojavljuju somatizmi *Hals(vrat) i Kehle* (1. grkljan, vrat; 2. grlo), dok je u srpskom jeziku zastupljena samo leksema *grlo*, što se opet nije odrazilo na kompletnu sliku i semantiku frazeologizma.

3.2.2. Metafora STRAH JE SLABOST I OŠTEĆUJE POSUDU IZNUTRA

Somatizmi ove grupe formirali su se oko komponente *srce* odnosno *srce + peta/grlo/vrat*. Nastali su metaforizacijom kojom se nominira fiziološko stanje osobe motivisane osećajem obamrlosti nastale usled različitih oblika straha. Doživljalac koji strepi, strahuje, kojeg hvata panika, ima subjektivan osećaj da mu se srce nalazi u predelu grla, grkljana ili vrata, npr:

(15) a) *jmdm schlägt/pocht das Herz bis zum Hals hinauf*

b) *nekome srce kuca/ je u grlu/ grkljanu*⁹

Dalje, oseća teskobu tako da mu je tesno i hladno oko srca, npr:

(16) a) *jmdm ist schwer/ bange ums Herz/*

⁶ U onomasiološkom rečniku Šeman (Schemann 1991) nalaze se ovi somatizmi i u semantičkom polju *Aufregung/ Erschütterung*.

⁷ Postoji nekoliko varijanti ovog frazeologizma, npr: *mit weichen Knien, weiche Knie haben, in den Knien weich*.

⁸ Nalazi se i u grupi STRAH JE HLADNOĆA.

⁹ Matešić (Matešić 1982) u svom rečniku navodi ovaj primer, mada u srpskom jeziku nije toliko uobičajen.

b) *nekome je hladno i tesno oko srca,*

(17) a) *jmdm schaudert das Herz*

b) *nekome se ledi srce*

(18) a) *jmdm bleibt das Herz stehen*

b) *nekome je srce stalo*

(19) a) *jmdm steht das Herz vor Schreck still*

b) *nekome je srce mu je zamrlo*

(20) a) *jmdm rutscht/ fällt das Herz in die Hose, jmdm fällt das Herz in die Schuhe*¹⁰

b) *nekome srce silazi/ pada u pete*

U većini jezika srce se metaforički realizuje kao zatvorena posuda, odnosno sadržatelj emocija, uglavnom pozitivnih, npr. ljubavi, ali i straha kao negativne i hladne emocije. Metafora STRAH JE SLABOST I OŠTEĆUJE POSUDU IZNUTRA ravnomerno je zastupljena u oba jezika. Parcijalna ekvivalencija postoji samo na leksičkom nivou. Zanimljiv primer je varijanta frazeologizma (20) *jmdm rutscht/ fällt das Herz in die Hose, jmdm fällt das Herz in die Schuhe*, pri čemu *nekome srce ne silazi/pada u pete* nego prvo u *pantalone*, a zatim (modifikovana varijanta) u *cipele*.

3.3. Metafora STRAH JE NEPRIJATELJ

Nekim metaforama može se konceptualizovati veći broj emocija: mnoge EMOCIJE SU TERET (*Majka mu je opterećena strahom*), ali se samo strah konceptualizuje kao NATPRIRODNO BIĆE. U okviru ove grupe razlikujemo nekoliko faza scenarija. U prvoj fazi scenarija neko pretili doživljavaocu poput neprijatelja, npr:

(21) a) *jmdm das Messer an die Kehle setzen*

b) *staviti kome nož pod grlo/ gušu/ vrat*

(22) *jmdm die Pistole auf die Brust setzen*

U drugoj fazi scenarija osećaj straha se intenzivira jer sledi napad neprijatelja.

(23) a) *die Angst bindet jmdm die Zunge*

b) *strah je svezao jezik nekome*

(24) a) *jmdm sitzt die Angst/ Furcht im Nacken*

(25) a) *jmdm in die Knochen fahren*

b) *nekome (u)terati/ uliti strah u kosti*

Za narednu fazu scenarija je karakterističan gubitak kontrole kao posledica straha, osoba je prinuđena na beg, npr:

(26) a) *wie vor den Kopf gestoßen/ geschlagen sein*

b) *bežati glavom bez obzira od nekoga*

(27) a) *Hals über Kopf davon rennen/ losstürzen.*

¹⁰ Frazeologizam je nastao u 19. veku (Röhrich 1991–1992).

b) *bežati navrat-nanos*

Somatizmi koji kao izvorni domen imaju metaforu STRAH JE NEPRIJATELJ takođe nemaju izražene neke velike razlike. Dva somatizma nemaju svoje ekvivalente u srpskom, i to: (22) *jmdm die Pistole auf die Brust setzen* i (24) *jmdm sitzt die Angst/ Furcht im Nacken*.

Parcijalna ekvivalencija na leksičkom nivou zastupljena je u narednom somatizmu:

(27) a) *Hals über Kopf davon rennen/ losstürzen*.

b) *bežati navrat-nanos*

Slika i struktura su identične, razlika je jedino ispoljena u izboru leksema (*Kopf: nos*).

3.4. Metafora STRAH JE VATRA

Metafora STRAH JE VATRA vezuje se za druge emocije¹¹ tako da nije specifična za konceptualizaciju straha, pošto se strah smatra negativnom i hladnom emocijom. NEKE EMOCIJE SU VRELINA/ VATRA (*Gorim od ljubavi. Želje su mu se ugasile*). Jedan od važnih izvornih domena u konceptualizaciji emocija jeste intenzitet.

Zabeležena su samo dva somatizma u oba jezika sa komponentama tabani/noga. Kada se neko nalazi u opasnosti ima subjektivni osećaj kao da mu gori pod nogama/ tabanima.

(28) a) *jmdm brennt der Boden unter den Füßen*

b) *nekome gori pod nogama/ tabanima*

29) *jmdm wird der Boden unter den Füßen zu heiß*

Somatizam nije zastupljen u srpskom, ali se vezuje za sliku prethodnog.

3.5. Metafora STRAH JE UPLAŠENA ŽIVOTINJA

Metafora STRAH JE UPLAŠENA ŽIVOTINJA izvorni je domen za samo jedan somatizam u oba jezika formiran oko komponente *rep*. Nastao je metaforizacijom, a motivisan je ponašanjem životinja, prvenstveno psa:

30) a) *den Schwanz einziehen und abhauen*¹²

b) *podvijati/ podviti rep*

¹¹ Bes se konceptualizuju metaforama koje predstavljaju konkretizaciju metafore BES JE VISOK STEPEN NEKOG SVOJSTVA, npr: BES JE VATRA (*Goreo sam od besa*); BES JE ESKPLOZIJA (*Eksplodirao je kad je čuo novosti*), zatim ljubav (*Gorim od ljubavi; Želje su mu se ugasile*) (Dragičević 2004).

¹² U onomasiološkom rečniku frazeoloških sinonima (Schemann1991) ovaj frazeologizam se nalazi u semantičkom polju *Enttäuschung/ razočarenje*.

Ovaj somatizam nije prototipni predstavnik semantičkog polja strah, jer se nalazi na periferiji i zalazi u polje razočarenja, ali i poslušnosti.

4. ZAKLJUČAK

Metodom konceptualne analize somatizama u nemačkom i srpskom jeziku ustanovljeno je pet konceptualnih metafora u semantičkom polju strah. Izvorni domeni HLADNOĆA i TELESNA SLABOST, a nešto manje i STRAH JE NEPRIJATELJ preovladavaju na tekstu korpusa. Ovi izvorni domeni utiču na predstavu straha u naivnom modelu sveta. Moguća su i njihova umrežavanja pa se mogu pojaviti i u kombinaciji, npr: *kalte Füße bekommen/ kriegen* (hladnoća + telesna slabost).

Strah kao bazična emocija izražava se spontanim i prirodnim reakcijama svojstvenim svima nama, bez obzira na to kojoj kulturi pripadamo, tako da somatizmi, pomoću kojih se izražava takvo emocionalno stanje, imaju puno zajedničkog i u nemačkom i srpskom jeziku. Leksička struktura somatizama je veoma ujednačena, formirani su gotovo oko istih komponenti, tako da je i njihov broj približan. Neznatne razlike iskazale su se samo na leksičkom nivou: ustanovljena je parcijalna ekvivalencija u pojedinim primerima, kada je somatizam bio dopunjen ili zamenjen nekom drugom leksemom, ali na nivou metafore, odnosno slike, nema gotovo nikakvih razlika. Pojmovne metafore gotovo su univerzalne, a ispoljene neznatne razlike proističu iz raznolikog kulturološkog i fizičkog okruženja.

LITERATURA

- Baranov A./ Dobrovol'skij D. 1999. *Idioms from a cognitive perspective*. Moscow State University Bulletin 19. 1: 64–75.
- Barcelona, A. 1997. "Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics." *Atlantis*. 19: 121–48.
- Baur R. S. et al. (Hrsg). 1999. *Wörter in Bildern – Bilder in Wörtern*. Beiträge zur Phraseologie und Sprichwortforschung aus dem Westfälischen Arbeitskreis. Baltmannsweiler.
- Burger, H. 2003. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag. 224.
- Dobrovol'skij, D. 1995. *Kognitive Aspekte der Idiom-Semantik. Studien zum Thesaurus deutscher Idiome*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Dragičević, R. 2004. Tvorba reči i konceptualizacija emocija. *Slavistika* 8: 120–127.
- Duden 11. 1998. *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag.
- Földes, Cs. 2003. *Interkulturelle Linguistik. Vorüberlegungen zu Konzepten, Problemen und Desiderata*. *Studia Germanica Universitatis Vesprimiensis*. Veszprem.

- Klikovac, D. 2004. *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Korhonen J./ Wotjak B. 2001. *Kontrastivität in der Phraseologie*. In: Helbig G. u.a. (Hrsg). *Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch*. 1. Halbbd. Berlin/ New York. 224–235.
- Kövecses, Z. 2002. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. 2006. *Language, Mind, and Culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G. 1993. *The contemporary theory of metaphor*. In A. Ortony (ed.) *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 202–252.
- Lakoff, G. and Johnson, M. 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Matešić, J. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mrazović, P./ Primorac, Ružica. 1991. *Nemačko-srpskohrvatski frazeološki rečnik*. Beograd: Naučna knjiga.
- Mršević Radović, D. 1987. *Frazeološke glagolsko–imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Rečnik srpskog jezika*. 2007. Novi Sad: Matica srpska.
- Röhrich, L. 1991–1992. *Das große Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Band 1, 2, 3. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag.
- Sabban A. 2003. *Zwischen Phraseologismus und freier Wortverbindung: korpusbasierte Untersuchungen zu Kollokationen und Kollokationsfeldern des visuellen Verhaltens im Französischen*. In: Harald Burger u. a. (Hrsg.) *Flut von Texten – Vielfalt der Kulturen*. Ascona 2001. zur Methodologie und Kulturspezifik der Phraseologie. Hohengehren. 61–72
- Schemann, H. 1991. *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag für Wissen und Bildung. XXXVI: 428.

Gordana M. Ristić

KONZEPTUELLE ANALYSE DEUTSCHER UND SERBISCHER SOMATISMEN IM SEMANTISCHEN FELD ANGST

Zusammenfassung

Die kognitive Linguistik untersucht, wie in Sprachen die Welt konzeptualisiert wird. Die konzeptuelle Metapher ist als eine Relation zwischen den jeweils zwei Konzepten zu verstehen. Das Ziel dieser Arbeit ist die konzeptuellen Metaphern des Deutschen und des Serbischen im semantischen Feld „Angst“ zu vergleichen. Phraseologismen und Metaphern spielen bei der Versprachlichung der Emotionen eine besondere Rolle. Die kognitive Metapherntheorie von Lakoff/Johnson wird als die theoretische Grundlage dieser Arbeit angesehen. Der Untersuchungskorpus besteht aus deutschen und serbischen Somatismen, die aus entsprechenden ein- und zweischprachi-

gen Wörterbüchern exzerpiert wurden. Den untersuchten Angst-Somatismen liegen fünf konzeptuelle Metaphern zugrunde: ANGST IST KÄLTE, ANGST IST FEIND, ANGST IST KÖRPERLICHE SCHWÄCHE, ANGST IST EIN ERSCHROCKENES TIER und ANGST IST FEUER. Die Analyse hat ergeben, dass die negative Emotion Angst in beiden Sprachen sehr ähnlich dargestellt wird. Somatismen gehören zum Grundwortschatz jeder Sprache. Der hohe Grad an Übereinstimmung mag wohl aus dem universellen Charakter der dargestellten Metaphern resultieren. Dieser Beitrag ist als ein Ausgangspunkt für weiterführende interlinguale deutsch-serbische Untersuchungen zu betrachten.

Schlüsselwörter: kognitive Linguistik, konzeptuelle Analyse, konzeptuelle Metapher, Somatismen, Phraseologismen.